

Beatrice Justice, de nicht van Robert en de muziklerares van de Rowan familie (en zoon Archie). Haar rol als muziklerares geeft haar een vrijgeleide voor contact met Richard, die met haar een intense briefwisseling heeft onderhouden tijdens de negen jaar lange ballingschap. Beatrice Justice (de naam verklaart natuurlijk veel) prefereert de rol van ideale (intellectuele) 'maagd' en vertrouwelijke pennevriendin van Richard boven die van passionele geliefde. In het verleden werd Joyce's karakterisatie van Beatrice al zwak genoemd, en Tamar van den Dop slaagt er niet in om deze mening te ontcrachten. Een wat aarzelende vertolking af en toe, maar toch behoorlijk in de climax van de cruciale 'vriendinnenscène' met (een schitterende) Bertha, in het begin van de laatste act. Een sensueel, authentiek stukje theater!

Frieda Pittoors in de huid van Bertha overtuigt, zondermeer! Zij voelt duidelijk de grappige momenten aan, bijvoorbeeld in de kusscène met Robert halfweg de eerste act, en weet dit ook op het publiek over te brengen. Het naïef-kinderlijke (quasi onschuldige?) toontje waarvan ze zich bedient om Richard haar geheime contacten met Robert (brief, ontmoeting) toe te vertrouwen is ook erg geslaagd. Bij de lectuur van *Exiles* komt dit zeker niet zo scherp tot uiting dan het hier op de scène wordt vertoond.

Bertha imponeert door haar verschijning en gelaatsuitdrukking, zoals ook Nora dat deed. De parallellen met en verwijzingen naar Joyce's eigen familielevens zijn trouwens duidelijk. Bertha noemt zichzelf in één van de ruzies met Robert bijvoorbeeld 'simple'; zij heeft niet gestudeerd zoals Beatrice en voelt zich, zoals Nora, intellectueel minderwaardig. Ook de verzuchting van Bertha in de 'vriendinnenscène' met Beatrice dat ze 'niks begrijpt van wat hij [Richard] schrijft' (en niet eens de helft van wat hij zegt) is een bekende uitlating van Nora.

Weinig Joyceaanse humor

Het verwachtingspatroon dat je als lezer van Joyce hebt (voor mij een sterk humoristisch patroon), wordt bij *Exiles* (in lectuur of opvoering) wel bruusk doorbroken. Al plaveit *Exiles* qua thematiek dan de weg naar thema's en motieven in Joyce's latere werk *Ulysses* en *Finnegan's Wake*, toch kan je niet spreken van een grappig stuk. Joyce noemde het zelf een komedie, maar dat slaat wellicht

Exiles, Kaaithheater / Patrick De Spiegelaere

vooral op de ironisch-cynische wijze waarop de in die tijd geldende conventies betreffende de liefde en het huwelijk worden bespot en ontcracht. De toeschouwer heeft wel redenen tot glimlachen, om Joyce's dubbele bodems, cynisme en suggestieve manipulaties, die zeker goed bewaard zijn gebleven in Van Kraaij's encenering, maar schaterlachen doet hij niet.

In Harold Pinter's succesvolle encenering in Londen in 1970, werd de serieuze aard van *Exiles* benadrukt. In die interpretatie was geen spoor te bekennen van Joyceaanse ironie, wat een befaamd Joyce-kenner prompt deed besluiten: "It was magnificent, but it was not quite Joyce." De sfeer, voor een groot stuk dus

'serieus', die het stuk uitademt, wordt door Van Kraaij's acteurs echter zeer goed overgebracht. De ietwat wrange ondergrond blijft natuurlijk voelbaar, maar er is zeker genoeg sensualiteit overgebleven.

Het stuk dat onopvoerbaar werd geacht is door Peter van Kraaij en zijn team eindelijk van die reputatie verlost.

Nancy Derboven